

Duchovněvědecká nauka o člověku

O rytmu lidských těl

JEDENÁCTÁ PŘEDNÁŠKA

Berlín, 21. prosince 1908

Dnes se budeme zabývat něčím, co se zdánlivě velmi vzdaluje od posledních přednášek, co se ale přece jen správně včlení do našeho letošního myšlenkového postupu. Navážeme dnes na poznámky, učiněné v jedné z posledních veřejných přednášek na téma „Pověra z duchovně-vědeckého hlediska“. Byla tu učiněna poznámka, kterou ve veřejné přednášce nelze rozvádět hlouběji, jelikož je k tomu nutné předpokládat hlubší vědomosti vztahující se ani ne tolik na rozum, to jest na intelektuální schopnosti poznávací, jako spíše na jinou poznávací schopnost, která tkví v celém našem duševním založení a které možno nabýt pouze dlouholetou spoluprací. Jen takovouto trpělivou prací možno dospět k tomu, že mnohé, co bychom dříve pokládali za absurdní, nám připadá možné a pravděpodobné, takže to vnášíme do svého života a sledujeme, jak dalece se to osvědčuje. Onou poznámkou, na niž chceme navázat, bylo zjištění všední skutečnosti a nikoli pověry, nastává-li při určitých nemocech, jako je tomu například u zápalu plic, sedmého dne krize, že při této krizi, která se neodvratně dostavuje sedmého dne, musí lékař dbát na to, aby ji nemocný přestál. To dnes každý rozumný lékař uznává; ale po příčinách lékaři pátrat nemohou, poněvadž nemají tušení o prapříčinách věcí, které lze nalézt pouze v duchovnu. Je třeba si uvědomit, že se zde jeví něco zcela pozoruhodného, co souvisí s tajuplnou sedmičkou při zánětu plic.

Je nutné pozorovat člověka tak, aby se nám naskytla možnost pochopit nejen tuto skutečnost, nýbrž i ještě mnoho jiných faktů. Všichni víte - vždyť to zde bylo již nesčíslněkrát uváděno - že člověka lze poznat pouze tak, chápeme-li jej ze složení jeho čtyř článků: těla fyzického, těla životního čili éterného, těla astrálního a já. Tyto čtyři články lidské bytosti jsou v nejrůznějších vztazích a ve vzájemných závislostech.

Každý článek této soustavy působí na druhý, a tím působí společně ve vzájemné spojitosti a závislosti. Avšak toto vzájemné působení je velmi složité. Člověk může tyto souvislosti poznávat jen velmi zvolna a postupně a rovněž tak i vztahy těchto článků k určitým silám, událostem a bytostem v celém vesmíru. Neboť člověk má všemi těmito články neustálé vzájemné spojení s vesmírem. Co poznáváme jako tělo fyzické, tělo éterné, tělo astrální a tak dále, to vše vzájemně spolu souvisí, ale zároveň souvisí též s vesmírem, s celým kolem nás se rozprostírajícím světem. Můžeme říci, že nejlépe poznáváme tyto vztahy, působící do nitra i navenek, pozorujeme-li člověka v bdělém a ve spícím stavu.

Leží-li před námi člověk, jenž spí, odpočívá na lůžku tělo fyzické a éterné, nalézají se kromě těchto dvou článků v jistém vztahu tělo astrální a naše já. To však je řečeno poněkud nepřesně, ale pro pochopení mnoha věcí to stačí. Dnes však chceme poznat tyto vztahy a poměry poněkud přesněji. Za spánku nejsou tedy činné v těle fyzickém ani tělo astrální, ani naše já. Tělo fyzické a éterné bylo by však naprosto nemožné samo o sobě, kdyby nebylo prostoupeno astrálním tělem a jakkoli utvářeným já. Ani éterné tělo by nemohlo existovat, kdyby nebylo prostoupeno vyššími bytostmi. V okamžiku, kdy se člověk vysunuje svým tělem astrálním a svým já z těla fyzického a éterného, musí být činnost

obou těchto článků lidské bytosti nahrazena jinak. Hmotné tělo člověka nemůže zůstat ležet, aniž by v něm nebylo činné nějaké já a astrální tělo, takže i ve spícím člověku musí být přítomno já a tělo astrální. Přesně vyjádřeno, museli bychom říci: Já i astrální tělo, jež jsou ve spícím fyzickém těle činné, jsou v člověku také za dne. Jejich činnost je však úplně potlačena astrálním tělem a jástvem člověka, které svou vlastní činností znemožňují činnost jiných, vyšších bytostí. Chceme-li si představit lidské já jak se v člověku jeví dnes, u bdícího člověka, musíme si říci: Toto lidské já je u bdícího člověka uvnitř jeho těla a odnímá po tuto dobu své činnosti obsáhlejšímu já oblast jeho činnosti. Co vlastně činí toto naše zúžené, omezené já ve spánku? - Ve skutečnosti můžeme - vyjádřeno dosti přesně - říci: Toto naše já, jež se za dne oprostilo od velkého světového Já, a jež žije samostatně v lidském těle, noří se za noci do světového Já, vzdává se své vlastní činnosti. A právě tímto vnořením, tímto zapadnutím denního já do Já světového, může toto světové Já nerušeně působit a může odstranit všechny látky vzniklé únavou, jež denní lidské já nahromadilo. Tím, že naše denní já zapadne, ponořuje se do světového Já, umožňuje se rozsáhlým způsobem působení nočního já. Chcete-li si to znázornit obrazně, můžete si tento poměr denního já k nočnímu já představit tak, že denní já opisuje kruh a že se po větší část této kruhové dráhy zdržuje mimo velké Já, kdežto za noci se do velkého Já noří. Šestnáct hodin je mimo a po osm hodin je ponořeno v nočním Já. Tomu porozumíte správně jen tehdy, berete-li to, co jsem právě řekl, zcela vážně, že totiž vaše já není nikdy stejné během těchto šestnácti hodin - bereme-li tento čas za normální dobu bdění - že toto já v postupu této doby stále prodělává změny, že opisuje část kružnice a potom zapadá a také za noci zase prodělává změny, o nichž normální člověk nic neví. Tyto změny jdou stále více do nevědomí až k vrcholu, potom se stává já pomalu opět vědomějším. Musíme tudíž říci, že během čtyřiaadvaceti hodin prochází lidské já neustále určitými změnami, jejichž vnější symbol si představujeme jako kruhovou dráhu, jako ručičku opisující kružnici, a čas od času se ponořuje do velkého světového Já.

Zcela podobně prodělává změny astrální tělo člověka. Tělo astrální se také mění tím způsobem, že si to, symbolicky znázorněné, musíme myslet jako koloběh. Také u těla astrálního probíhají změny tak, že ve skutečnosti musíme v jistém smyslu mluvit o ponoření se do světového těla astrálního. Jenže dnešní člověk toto ponoření se do světového astrálního těla již nepozoruje, kdežto dříve si toho byl velmi dobře vědom. Tehdy měl člověk takřka střídavě vrozené astrální pocity v určité době a opět zcela jiné pocity v době jiné. Tak cítil někdy živěji v obklopujícím jej vnějším světě, jindy více své vlastní nitro. Tak bylo možné pozorovat zcela různé odstíny způsobu citění astrálního těla, jelikož astrální tělo během sedmi dnů, to jest v sedmkrát čtyřiaadvaceti hodinách prodělává rytmické změny, jež se opět dají srovnat s okruhem. Tak jako naše já prodělává v době dvaceti čtyř hodin rytmické změny, které se ještě dnes vyjadřují stavy bdění a spánku, tak je tomu též s tělem astrálním v sedmkrát čtyřiaadvaceti hodinách.

Takové rytmické změny vystupovaly u člověka dávných dob s velikou živostí. V astrálním těle se tedy dějí rytmické změny probíhající v sedmi dnech a počínaje osmým dnem se rytmus opakuje. Vskutku se astrální tělo ponoří po část doby, ve které člověk tímto rytmem prochází, do všeobecného světového astrálního těla. Jinak je více mimo toto světové astrální tělo. Z těchto náznaků si můžete utvořit představu, že to, co vystupuje ve spícím člověku jako všeobecné tělo astrální a všeobecné já, má veliký význam pro život člověka. Já, do něž se noří člověk ve spánku, jež dává v noci pulzovat krvi je totéž, jež působí v jeho těle ve spaní. I když spí člověk ve dne, ponořuje se do tohoto všeobecného já, a tím vnáší do svého rytmu určitou nepravidelnost, která by v dřívějších dobách působila rušivě, ale dnes již tak rušivá není, protože se v naší době lidské tělo v tomto ohledu významně změnilo. Do téže části všeobecného světového astrálního těla, jež proniká tělo fyzické a tělo éterné ve spánku, se skutečně během sedmi dnů noří lidské astrální tělo. Tím se mění lidské city a pocity. Dnes to sotva budí pozornost. Dříve se to vůbec nesmělo pouštět se zřetele. Avšak nejen naše já a tělo astrální, nýbrž také éterné tělo prochází zcela určitými rytmickými

změnami. Ty probíhají tak, že ve čtyřikrát sedmi dnech se lidské tělo éterné - symbolicky řečeno - otáčí kolem své vlastní osy a po čtyřikrát sedmi dnech se vrací k týmž úkonům, jimiž se zaměstnávalo prvního dne. V těchto čtyřikrát sedmi dnech dochází ke zcela určitému rytmu. Zde však přicházíme do oblasti, o které by se muselo obšírněji mluvit, mělo-li by být všemu porozuměno. Vzpomeňte si, jak jsem uvedl, že éterné tělo muže je ženské a éterné tělo ženy mužské. Rytmus již není pro mužské a ženské éterné tělo stejný, ale těmito okolnostmi se dnes nebudeme zabývat blíže. Budiž jenom podotknuto, že zde takovýto rytmus je a že - řekněme vzhledem k různostem u muže a ženy - probíhá přibližně čtyřikrát sedm dnů.

Tím však ještě nejsme u konce. Také ve fyzickém těle člověka opakují se rytmicky zcela určité děje, byť se to i dnešnímu člověku zdálo nepravděpodobné. Tyto rytmické děje jsou dnes téměř úplně smazány, protože se člověk měl stát na jistých dějích nezávislý. Duchovnímu pozorovateli jsou však přece jen znatelné. Kdyby bylo fyzické tělo člověka ponecháno samo sobě, odehrával by se tento rytmus v 10 x 7 x 4 dnech u ženy a ve 12 x 7 x 4 dnech u muže. Takový by byl jeho průběh, kdyby byl člověk ponechán jedině zákonům svých vlastních rytmů. Kdysi tomu tak opravdu bylo. Avšak člověk se stal svobodnějším, nezávislejší na kosmických vlivech, které jej obklopují. Takový je tedy rytmický průběh dějů ve čtyřech člancích lidské bytosti. Můžete si, chcete-li, každý z těchto čtyř rytmů představit jako kružnici. Dnes se ovšem kryje to, co by člověk konal například jako rytmus ve svém těle fyzickém - kdyby byl ponechán sám sobě - pouze přibližně s vnějšími fyzickými, zcela prostorovými rytmy, které odpovídají tomuto rytmu, protože posunem situace člověka ve prospěch lidské svobody se jeho vztahy ke kosmu změnily.

Mohli jste již z čísla desetkrát sedmkrát čtyři nebo dvanáctkrát sedmkrát čtyři vidět, že se při rytmu fyzického těla jedná přibližně o oběh roční. Zevně symbolicky si můžete tyto změny ve fyzickém těle představit tak, že se člověk během roku do jisté míry otočí jednou kolem sebe; jednou je na této straně Slunce, jednou na straně druhé. Myslíme-li si tedy, že je stále obličejem obrácen ke Slunci, musí se otočit postupem roku jednou kolem sebe a jednou kolem Slunce. Někdo, kdo věc pozoruje pouze zevně, to bude považovat za něco lhostejného, avšak je to právě velmi důležité.

To, co se projevuje jako rytmus čtyř článků lidské bytosti, bylo člověku vštěpováno po dlouhé doby, a že tato různá těla mohou na sebe působit, je stanoveno hierarchiemi, bytostmi, o nichž jsme se již častěji zmínili. Víme, že jsme uloženi ve vyšších bytostech. Působení těchto duchovných bytostí, jež prostupují fyzický i duchovní prostor svými činy, je to, co vytvořilo tyto určité vztahy. Pozorujete-li však to, co bylo nyní řečeno, přijmete z jiné strany na myšlenku, které jsme se zde minulé zimy dotkli častěji. Stanovení rytmu fyzického těla začalo již na starém Saturnu. Přičlenění těla éterného takovým způsobem, že se tělo éterné a tělo fyzické ve svých rytmech shodují, spočívá v tom, že tento rytmus pochází od jiných duchů. Byl vytvořen bytostmi slunečními. Součinností různých rytmů vzniká vztah podobný poměru obou hodinových ručiček, určený jejich rytmem. Na starém Měsíci byl pak zase přičleněn jiný rytmus, rytmus těla astrálního.

Nyní museli duchové, kteří uspořádali celý náš vesmír - neboť všechno fyzické je výrazem těchto bytostí - utvářet vnější fyzický pohyb tak, aby odpovídal vnitřním vztahům těchto bytostí. Že Země dnes oběhne kolem Slunce za jeden rok, to pochází od rytmu, jenž byl fyzickému tělu vštípen dlouho předtím, než došlo k vytvoření fyzické konstelace. V těchto nebeských sférách byly prostorové věci stanoveny z duchovna. Měsíc je veden kolem Země, protože jeho oběh měl odpovídat oběhu lidského těla éterného ve čtyřikrát sedmi dnech, jelikož tento rytmus měl právě dojít svého výrazu v pohybu Měsíce. Různému osvětlení Měsíce Sluncem ve čtyřech měsíčních čtvrtích odpovídají různé rytmy astrálního těla. Dennímu oběhu Země odpovídá rytmus lidského já. Právě na rytmu našeho já se dá objasnit něco, o čem duchovní věda vždycky učila, co se však dnes bude lidem zdát jako fantastické

blouznění, co však je přece pravda. Země se v pradávných dobách neotáčela kolem své osy; toto otáčení kolem osy vzniklo teprve průběhem věků. Když byl stav člověka na Zemi ještě jiný, tento pohyb dosud neexistoval. To, co bylo nejdříve povzbuzeno k otáčení, nebyla Země, ale člověk. Lidské já pak bylo duchy, jimž je podřízeno, povzbuzeno k otáčení a vzalo pak vskutku Zemi s sebou a otáčelo ji kolem sebe. Otáčení Země je důsledkem rytmu lidského já. Jakkoli podivně to zní, přece je to pravda. Nejdříve musely dostat popud k otáčení duchovní články člověka, připravující se k vytvoření já, a pak vzaly Zemi s sebou. Později se to však změnilo. Člověk se stal na Zemi svobodným. Poměry se změnily, takže se člověk osvobodil od okolních kosmických mocností. Tak vidíme, jak všechno fyzické bytí kolem nás je výronem duchovna. Duchovno je ve všem prvotní. Z něj vyvěrají také všechny situační poměry ve světě.

A nyní se zamyslete nad tělem astrálním, jež v průběhu sedmi dnů dokončuje jeden svůj okruh. Považte, jak s jistými nepravidelnostmi astrálního těla souvisejí choroby, a to tak, že tyto nepravidelnosti prostupují tělem éterným až k tělu fyzickému. Dejme tedy tomu, že by astrální tělo mělo jistou vadu samo v sobě. Touto vadou působí na tělo éterné a tak působí tyto vady a škody až do fyzického těla. Fyzické tělo se rovněž poškodí. Pak se počiná organismus proti tomuto porušení vzpírat, začíná používat obranných sil. Touto vzpourou je obvykle horečka, výzva léčivých sil v člověku. Horečka není nemoc, to člověk svolává z celého svého organismu souhrn svých sil, aby tuto závadu zase napravil. Tato vzpoura celého organismu proti poruše se zpravidla vyjadřuje horečkou. Horečka je tím nej blahodárnějším, nejléčivějším v nemoci. Jednotlivá poškozená část se sama uzdravit nemůže, musí jí být z jiných stran přiváděny síly. A výrazem toho je právě horečka. Pomyslete si nyní, že tato horečka se objeví při zápalu plic. Plíce byly z nějaké příčiny poškozeny. Právě když byly lidské plíce poškozeny, bylo to nejdříve tělo astrální, jež utrpělo újmu, a teprve potom přešlo poškození tělem éterným až do těla fyzického. Při zápalu plic tkví prapříčina vždycky v astrálním těle; jinak se zánět plic nemůže vyskytnout. Vzpomeňte si nyní na rytmus těla astrálního. V den, kdy se zápal plic objeví, působí astrální tělo na fyzické tělo. Nyní se počne tělo horečkou bránit. Po sedmi dnech jsou tělo astrální a tělo éterné zase v tomtéž vzájemném postavení; jejich části se opět setkávají. Ale nekryjí se již s týmiž částmi v těle éterném, neboť tělo éterné prošlo mezitím částí svého rytmu. Setkává se s nej bližší další částí. Ta je nyní taktéž ovlivňována astrálním tělem, a to tak, že tato část éterného těla je ovlivňována opačně. Nyní je horečka potlačena. Tím, že s nej bližší čtvrtí éterného těla se nyní setká ta část astrálního těla, která se před sedmi dny setkala s předchozí čtvrtí éterného těla, vyvolá se reakce proti horečce. Opačný rytmus těla horečku potlačuje. Neboť lidské tělo je zde k tomu, aby bylo zdravo, a to je účel rytmu. V prvních sedmi dnech jsou určité účinky na vzestupu; v nejbližších sedmi dnech musí zase opadnout. Tak je tomu u zdravého člověka, že se tento vzestup a sestup střídají. Jakmile však člověk onemocní, pak nastává nebezpečí života, potlačí-li se horečka. Zatímco u zdravého člověka se vzestupný pochod sedmého dne obrací, měl by u chorého zůstat vzestupným dále. Avšak prudký vzestup způsobuje též prudký sestup. To je příčinou krize sedmého dne při zápalu plic.

Tyto věci lze poznat, pomyslíme-li, že plíce se vytvářely v době, kdy se Měsíc již odštěpil od Země a připravoval se vytvořit si svůj vlastní rytmus a kdy se také již počal vytvářet rytmus denní. Proto dnes ještě souvisejí plíce s tělem astrálním a s rytmem těla éterného. Vidíte nyní, jak může být právě lidský život v jeho abnormálních poměrech posuzován z hlediska duchovní vědy, jak lze člověka v celé jeho bytosti poznat pouze tehdy, pochopíme-li tyto souvislosti. Proto bude plodnost věd teprve tehdy zase možná, až bude člověk proniknut velkými poznatky duchovní vědy. Dříve, asi do poloviny vývoje naší Země, byl člověk ve všech svých rytmech mnohém více v souladu s vnějšími přírodními rytmy. Od té doby, tedy od poloviny atlantské doby, se však věci jedna přes druhou posouvaly. Nitro člověka se osamostatnilo od vnějšího rytmu. Uvnitř si člověk svůj

starý rytmus podržel. Právě neshodou těchto rytmů si člověk získal nezávislost a svobodu, jinak by v dějinách lidstva nemohlo dojít ke svobodnému vývoji. Rytmus člověka, popřípadě rytmus Země, je oproti slunečnímu rytmu uspíšen. A podobně je tomu i s ostatními rytmy, například s rytmem astrálního těla. Dříve prožíval člověk v sedmi- denním rytmu zcela rozdílné odstíny nálad. Nějakou dobu na něho působilo velkým dojmem všechno vnější, jindy zase žil více ve svém nitru. Poněvadž se rytmy dnes již nekryjí, zůstávají stavy vnitřních zážitků i v době, kdy člověk jeví více radosti z vnějšího světa a naopak. Tyto stavy se prolínají a vyrovnávají a astrální tělo se tím, abych tak řekl, zrovnoměňuje. U lidí, kteří žijí více ve svém těle astrálním, můžeme při důkladném pozorování zjišťovat takové kolísání nálad. U duševně nebo duchovně nemocných můžeme tyto rozdíly stavů astrálního těla dokázat.

Rytmus já vznikl nej později, leč i zde se již věci vzájemně posunují. Člověk může také spát i ve dne a v noci může bdít. Ale dříve souhlasil tento rytmus vždy s rytmem vnějším. V Atlantidě by bylo nastalo něco velmi nedobrého, kdyby člověk chtěl za dne spát a v noci bdít. Byl by celý svůj život zbavil jeho řádu. Rytmus zůstal dnes do jisté míry zachován, stal se jen nezávislým na vnějšku. Je tomu asi tak, jako když nařídíte přesně jdoucí hodiny přesně podle Slunce. Můžete pak zcela přesně zjišťovat sluneční čas. Kdybyste jednou o sedmé hodině večerní nastavili ručičky na dvanáctou, bude rytmus hodin stále ještě správně dodržován, bude však vzhledem k slunečnímu rytmu posunut. Tak je tomu také u člověka. Starý rytmus, v němž byl dříve člověk v souhlase s celým kosmem, zůstal dodržen. Pouze se posunul. Kdyby hodiny byly živoucí bytostí, měly by právo vysunout se svým rytmem z rytmů je obklopujících. Člověk má dospět v daleké budoucnosti k tomu, aby na základě svého vnitřního vývoje vplynul svým rytmem zase do světa. Jako za dávných dob byly bytosti, které svými rytmy uvedly v pohyb Slunce, Měsíc a Zemi, tak také jednou člověk včlení svůj rytmus do světa, až dosáhne stupně božství. To je smysl dosažení nezávislosti v rytmu. Z takových výhledů můžeme tušit hlubší základy astrologie. Tím se však dnes nechceme zabývat. Chceme pouze ukázat, že duchovní věda není snůškou abstraktních pojmů pro sobeckého člověka, jenž má o takové věci zájem, nýbrž že chce osvětlit všechny okolnosti života. Ale pak je nutno chtít postupovat od zevních jevů až k prazákladům, které za nimi stojí. Rytmus je vložen do hmoty duchem. Člověk dnes v sobě nese rytmus jako dědictví svého duchového původu. Ovšem pochopit můžeme význam tohoto rytmu pro lidskou bytost i pro jiné přírodní bytosti, jen když půjdeme zpět k původním poměrům. Již u zvířat jsou jednotlivá těla - tělo fyzické, éterné, astrální a jejich skupinové já - ve zcela jiných vzájemných vztazích. Pro každý druh zvířat platí jiný rytmus. Pro tělo fyzické je do jisté míry tíž, avšak zcela jiné rytmy platí pro éterné i astrální tělo různých zvířat. Zvířectvo lze členit v druhy podle toho, jak se dnes dělí podle vnější podoby, do rodů podle rytmů, podle toho, jak probíhá rytmus astrálních těl k rytmu těl éterných.

Nemyslete, že tyto rytmy nebyly nikdy jasně poznány. Budeme ještě moci ukázat, že tomu není ani tak příliš dávno, co existovalo aspoň temné vědomí o těchto rytmech. Kdo prochází světem s přiměřeným vědomím, může shledat, že například v mnoha kalendářích, používaných na venkově, se uvádějí určitá pravidla týkající se určitých vztahů mezi zvířaty a půdou. Určitými pravidly - pranostikami - řídil dříve zemědělec podle takového kalendáře celé své hospodářství. Vědomí o existenci takových rytmů bylo tajemstvím selského vědění.

To jsou skutečnosti, jež nám mohou ukázat, že od patnáctého až šestnáctého století nastal věk abstrakce, období vnější vědy, která již ani není schopna jít k základu takových jevů. To platí zejména v lékařství. V tomto oboru máme dnes již jen tápání a solidní, pevný základ patologie a terapie jde až do pradávna. Prošel jsem sám utrpením intelektu a pocitů, když se svého času zaváděl fenacetin. Tento

způsob zkoušení bez jakéhokoli vodítka, ukazuje, že věda ztratila s duchem také vážnost. Tato vážnost bude opět získána duchovním poznáním. Nutno důsledně přísně rozlišovat mezi zkreslenými obrazy vědy a skutečně duchovním poznáním. Vepíšeme-li si toto do duše, pak uvidíme, jak potřebné je duchovní poznání, jak musí vniknout do všech oblastí vědy a života.

GA 107